

4. Професійна діяльність педагога в контексті сталого розвитку: між невизначеністю й відповідальністю за якість освіти

Вступ. Однією з основних цілей сталого розвитку є якість освіти, що передбачає два основних напрями: забезпечення всеохоплюючої і якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Проте сучасна освітня галузь дедалі більше функціонує в умовах глобальної невизначеності, яка спричинена соціальними, політичними, екологічними та технологічними змінами. Зважаючи на це, професійна діяльність педагога в умовах невизначеності набуває нового змісту і ціннісної орієнтації. Саме від особливостей професійної діяльності педагога залежить забезпечення якості освіти як ключової цілі сталого розвитку суспільства.

Результати проведеного теоретичного аналізу сучасних досліджень вказують на те, що професійна діяльність педагогів найбільше залежить від організації і проведення освітнього процесу, емоційної стабільності та технічної адаптації (здатність застосовувати цифрові ресурси і технології) в умовах невизначеності. Все вище вказане особливо впливає на якість освітнього процесу, на дотримання балансу між роботою та особистим життям та можливості реалізації різних форм навчання (офлайн, онлайн і змішаного навчання).

Питання ролі освіти та її якості у забезпеченні сталого розвитку, зокрема: педагогічні умови освіти для сталого розвитку в початкових школах, аналіз ролі закладів вищої освіти у сталому розвитку, етичні виміри сталого розвитку та освіти, аналіз політики та трансформації освіти для досягнення цілей сталого розвитку у глобальному/європейському контексті, дослідження філософсько-освітнього виміру сталого розвитку тощо, висвітлено у працях вітчизняних і закордонних дослідників, таких як: M. Chankseliani, R. Chalmeta, T. McCowan, M. Ferrer-Estévez, М. Бойко, Л. Вербовська, І. Запихляк, Н. Маланюк, Г. Чайковська та інших.

Проаналізовані сучасні дослідження демонструють, що значення ролі освіти у сталому розвитку формується дисциплінарними традиціями, національним та інституційним контекстом, а також викликами, що змінюються у XXI столітті. Дослідники вказаної проблематики зацентровують увагу на трансформаційному потенціалі освіти, але його операціоналізація варіюється залежно від теоретичних основ і підходів.

У численних наукових працях, присвячених ролі освіти для сталого розвитку суспільства, автори неодноразово підкреслюють таку основоположну тезу: освіта є ключовим механізмом економічного зростання та довгострокової стійкості суспільства, з трансформаційним потенціалом, що реалізується через інвестиції в людський капітал та інституційні інновації.

Різноманітні аспекти діяльності педагогів, їх адаптації до змін в умовах невизначеності, зокрема підтримки професійного здоров'я як основи для здійснення ефективної професійної діяльності, розкриті у дослідженнях таких науковців як то: С. Арабулі, Л. Галавська, Л. Ганущак-Єфіменко, О. Цюняк і С. Довбенко, Л. Чалій та інші.

Не зважаючи на значну кількість досліджень, присвячених ролі освіти у сталому розвитку суспільства, проблемі професійної діяльності педагога в умовах невизначеності, поза увагою, як на наш погляд, залишається не достатньо теоретично й емпірично вивченим аспект дотримання педагогом балансу у професійній діяльності в умовах невизначеності та забезпечення ним якості освіти в контексті сталого розвитку.

Метою дослідження є проведення теоретичного аналізу особливостей професійної діяльності педагогів в умовах нестабільності, викликів та суспільних трансформацій, а також дослідженню їхньої ролі у забезпеченні якості освіти як стратегічного напрямку сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Професійну діяльність педагога в умовах невизначеності дослідники розглядають у декількох напрямках. Насамперед це окреслення змін, яких набуває професійна діяльність педагога, наслідки та механізми професійної адаптації в умовах невизначеності.

Поняття «невизначеності» є предметом дослідження вчених різних галузей знань: філософії, психології, соціології, педагогіки, менеджменту тощо. Це свідчить про міждисциплінарний інтерес до феномену, який має значний вплив на поведінку людини, прийняття рішень і виконання професійних обов'язків.

Аналіз сучасних досліджень уможливив встановити, що, незважаючи на різні підходи до трактування явища невизначеності, усі вони акцентують увагу на її значущості для розуміння реалій сучасного світу, а відтак, на нашу думку, і для переосмислення процесу професійної діяльності педагогів.

Сучасні педагоги опинилися в нових для себе умовах – в умовах пермакризи, яка трактується як «постійна криза», тобто відчуття життя людиною у небезпеці та невизначеності протягом тривалого часу. Такі події як пандемія, війна порушили звичний порядок життя багатьох людей, й зокрема педагогів різних освітніх ланок, а отже й наклали відбиток на виконання ними своєї професійної діяльності.

Згідно з версією Collins Dictionary, слово «пермакриза» було визнано головним терміном 2022 року. «Permacrisis» – означає тривалий стан нестабільності та загрози й очолив щорічний список із десяти слів або фраз, які «відображають мову, що постійно змінюється, і тривоги її носіїв» [1].

Отже, можна стверджувати, що педагоги різних освітніх закладів, різних освітніх ланок впродовж останніх років здійснюють свою професійну діяльність в умовах постійної невизначеності, прагнучи при цьому зберігати якість і професіоналізм у виконанні своїх обов'язків, забезпечуючи якість освіти.

На думку науковців, невизначеність слід розглядати в об'єктивному (як наявність декількох тенденцій розвитку подій) і суб'єктивному (як ситуацію, в якій у людини з'являється можливість зробити вибір серед існуючих альтернатив) сенсі [2]. Останнє яскраво продемонстровано у праці З. Рябової: педагогу для визначення чіткої мети своєї діяльності в умовах невизначеності необхідно зробити вибір серед таких альтернатив як то: хочу, треба, можу.

Такий стан речей пояснюється тим, що життєдіяльність самого освітнього закладу характеризується невпевненістю щодо свого майбутнього, кінцевого результату роботи [3].

Сьогодні педагог залучений в освітній процес, організація і перебіг якого відбувається в стані постійних змін щодо всіх своїх компонентів: змісту, форм, методів. Перед викладачем, вчителем виникає необхідність повністю перебудовувати власну професійну діяльність, починаючи від опанування різноманітними технологіями, зокрема й цифровими, розробки навчально-методичного супроводу для організації й проведення освітнього процесу занять в нових для себе умовах і до самоменеджменту, розвитку в себе здатності до збереження власного ментального здоров'я.

Згідно з дослідженнями науковців, педагог завжди діє в умовах психологічного напруження, емоційної нестабільності. Тому має розвивати в собі такі soft skills, як толерантність до невизначеності, здатність мислити в умовах нестабільності, навички підтримки власного ментального здоров'я [4]. До чинників нестабільності у професійній діяльності педагога дослідники відносять полісуб'єктність освітнього процесу, ієрархічну структуру педагогічної взаємодії, динамічність освітніх змін і процесів (особливо властиву глобалізованому освітньому середовищу), а також зовнішню залежність освіти від ринкових і соціальних чинників. До вказаних чинників додаємо наслідки пандемії COVID-19 і введення воєнного стану на території України.

В умовах невизначеності професійна діяльність педагога трансформується. Через глобальні зміни та цифровізацію у розвитку суспільства відбувається метаморфоза трудових функцій та відповідних компетентностей педагога.

Для комфортного здійснення професійної діяльності найбільш досвідчені педагоги, за дослідженням J. Lange і S. Burroughs-Lange, опікуються власним професійним розвитком, поповнюють її новими знаннями, новими стратегіями

в організації освітнього процесу. Тим самим вони швидко адаптуються і професійно розвиваються в умовах невизначеності [5].

Професійний розвиток, задіяність у спільних проєктах, взаємодопомога у вирішенні освітніх питань, проведення групового дискурсу і рефлексія в управлінні невизначеністю є засобами для подолання вчителями професійної невизначеності. Саме на цьому наголошують у своїх працях закордонні дослідники [6; 7].

Зважаючи на сказане вище та проблематику дослідження, зупинимося на основних показниках професійної діяльності педагогів, які є найбільш ефективні в умовах невизначеності, й які мають безпосередній вплив на якість освіти як стратегічного напрямку сталого розвитку. А також спробуємо окреслити шляхи «пролонгованої адаптації» педагогів для здійснення продуктивної діяльності і забезпечення якості освіти в умовах невизначеності.

Першим таким показником можна назвати організацію освітнього процесу, який, тісно пов'язаний з іншим показником – впливом цифрової трансформації на освітню галузь, й на здійснення професійної діяльності у цілому.

Так, численні проблеми в організації освітнього процесу виявилися під час масового переходу зі звичайного аудиторного навчання на дистанційне або онлайн навчання внаслідок пандемії COVID-19, а потім й війни. Як вказують дослідження такий перехід порушив усталені форми і методи навчання, вимагаючи від педагогів швидкої адаптації до нових стратегій навчання та оцінювання, пошуку оптимального використання часу на підготовку до занять. Педагоги зіткнулися з проблемою оцінювання навчальних досягнень учнів/студентів, оскільки їм довелося розробляти нові цифрові матеріали та методи, часто за обмеженого навчання чи підтримки. Як наслідок перехід із однієї форми навчання на іншу призвело до погіршення якості навчання. А також, що є також важливим аспектом забезпечення якісного освітнього процесу – залучення здобувачів освіти до навчання у форматі, який би демонстрував підтримку з боку педагога шляхом використання ним

інтерактивного та високоякісного навчання. Під час реалізації дистанційного або онлайн навчання, як зазначають не лише українські педагоги, а й їхні зарубіжні колеги, втрачається одна з ключових soft skills, якою має володіти здобувач, – здатність до ефективної і продуктивної комунікації з усіма суб'єктами освітнього процесу. У зв'язку з цим перед педагогами постало нове завдання: як організувати онлайн освітній процес так, щоб усі його учасники були залучені до взаємодії та вмотивовані до продуктивного спілкування.

Однією з проблем, пов'язаної з попередньою, на яку звертають увагу педагоги під час проведення занять у дистанційному форматі, є прагнення здобувачів освіти уникати навчальних труднощів, зокрема шляхом виходу з онлайн занять під приводом технічних збоїв або проблем із підключенням. Подібна ситуація найчастіше спостерігається під час опитувань, проведення спільних обговорень, дискусій або бесід.

Інший показник, як зазначалось вище, пов'язаний зі стрімким розвитком цифрових технологій (з'являються нові програмні продукти та освітні платформи, розраховані безпосередньо на освітян, а існуючі постійно доповнюються контентом і вдосконалюються, поширюється використання здобувачами освіти штучного інтелекту тощо). Це вимагає від педагогів постійного підвищення рівня власної інформаційно-цифрової компетентності у процесі підготовки та організації освітнього процесу. Проте варто зазначити, що деякі педагоги швидко адаптуються, тоді як інші мають труднощі з новими освітніми платформами, створенням цифрових ресурсів та онлайн-спілкуванням. Як зазначають дослідники, від моменту швидкого переходу до онлайн навчання (зокрема, під час пандемії COVID-19) до сьогодення його ефективність покращилася для більшості суб'єктів освітнього процесу, але все ж залишаються постійні проблеми з адаптацією ресурсів та цифровою педагогікою.

Використання ж інструментів штучного інтелекту в освітньому процесі також породжує деякі проблеми. У своїй праці «ChatGPT for higher education and professional development: A guide to conversational AI» S. Atlas [8] стверджує,

що всім суб'єктам освітнього процесу необхідно підготуватися до наслідків використання штучного інтелекту. На думку автора, відповідальне застосування штучного інтелекту вимагає від здобувачів і педагогів усвідомлення як можливостей, так і обмежень цієї технології, систематичного оцінювання результативності її використання, а також безперервного вивчення її потенціалу в контексті проєктної діяльності, наукових досліджень і промисловості [8].

Як зазначалось вище, в умовах невизначеності від педагога вимагається використання нових підходів до організації освітнього процесу, викладання, навчання та оцінювання, а також розвиток цифрової компетентності як педагогів, так і здобувачів освіти, що зумовлені процесом діджиталізації. Серед актуальних тенденцій цифровізації освіти, за М. Демянчуком і І. Боднарук, виокремлюються такі:

- 1) формування моделі змішаного навчання, що передбачає інтеграцію цифрових інструментів і технологій у традиційні освітні програми та викладання навчальних дисциплін;
- 2) розвиток онлайн-освіти через створення онлайн-курсів, платформ і навчальних матеріалів;
- 3) розбудова віртуального (цифрового) освітнього середовища в межах закладу вищої освіти [9].

У своїх працях Z. Bauman [10] і A. Giddens [11] зосереджують свою увагу на проблемі формування власної ідентичності на фоні швидкісних змін сучасного суспільства та відсутністю стабільних структур. Подібні трансформації в суспільстві зумовлені розвитком сучасних, зокрема цифрових, технологій і процесами глобалізації, які, у свою чергу, породжують нові форми ризиків, що відзначаються непередбачуваністю та невизначеністю (Z. Bauman [10], U. Beck [12]). Як зауважує З. Бауман, цифрове середовище сприяє прискоренню змін і розбалансуванню соціальних зв'язків [10].

Зважаючи на вище сказане наступний показник професійної діяльності педагогів в умовах невизначеності є професійне здоров'я і професійна стійкість

педагога. Зауважимо, що вітчизняні педагоги по суті постійно працюють в умовах реформ та модернізацій освітньої галузі (розробка нових стандартів освітніх і професійних, внесення змін до законодавства та інше), що можна трактувати також як стан постійної невизначеності. А отже педагог знаходиться у стані «пролонгованої адаптації» в умовах освітніх трансформацій. Від сучасних педагогів вимагається не лише слідкувати за змінами, які відбуваються в освітній галузі, але й вчасно реагувати на них. Сьогодні як ніколи актуалізується питання підтримки їх професійного здоров'я.

У працях дослідників порушується питання професійної стійкості педагогів в умовах невизначеності, обумовлене: емоційним вигоранням та стресом, підвищеним емоційним навантаженням, труднощами зі збереження балансу між роботою та особистим життям та підвищеними психологічними вимогами, особливо в умовах пандемії або воєнного часу.

Для збереження свого професійного здоров'я педагогам рекомендуються механізми адаптації, такі як саморегуляція, стратегії емоційного подолання та професійний розвиток.

Дослідження у галузі психології, менеджменту та соціології (Ю. Гайдук, О. Єрмоменко, О. Ковальчук, Н. Кузьменко, О. Просіна, І. Проценко, J. Gajda, Н. Ibarra та ін.) описують професійну адаптацію в невизначених умовах як динамічний, багатоетапний процес, який залежить як від індивідуальних, так і від організаційних механізмів. Так, у своїй праці Т. Дзюба зображує професійну охорону здоров'я як динамічну систему, в якій ресурсний підхід та саморегуляція підтримують адаптацію. При цьому авторка розглядає феномен «невизначеності» «як перехідний стан ускладнює задоволення значної частини професійних потреб фахівця і істотно впливає на його самопочуття та професійне благополуччя» [13, с. 20]. У дослідженні І. Жигаренко [14] характеризує адаптацію як багаторівневий процес, що інтегрує емоційну стійкість та соціальну суб'єктивність. При цьому виокремлюються такі критерії ефективності проходження адаптаційного періоду: об'єктивні (результативність

та якість професійної діяльності) та суб'єктивні (професійне самовизначення, задоволеність діяльністю) [14].

В умовах невизначеності мають бути задіяні індивідуальні механізми адаптації. До них відносять толерантність до невизначеності й психологічну гнучкість. Саме вища толерантність до невизначеності, саморегуляція, емоційна стійкість та розвиток продуктивної самооцінки, на думку дослідників, пов'язана з більш адаптивним подоланням труднощів та меншим рівнем стресу в умовах невизначеності.

У своїй праці науковці [15] доводять, що толерантність до невизначеності слід розглядати як ключову компетентність сучасних педагогів, оскільки дозволяє ефективно діяти в умовах постійних змін, багатосуб'єктності освітнього процесу та зовнішнього впливу соціальних і ринкових чинників. Вона містить у собі здатність контролювати емоції, зберігати психофізичну стійкість, приймати новизну ситуації, складність і невирішуваність проблем як частину професійної діяльності, а також позитивно ставитися до ситуацій, що вимагають відповідальності та пошуку рішень. Цікавими у цьому аспекті є дослідження [15], в якому продемонстровано, що для майбутніх педагогів джерелом нетолерантності до невизначеності є новизна проблеми (ситуації), а ні її складність і невирішуваність. Зважаючи на сказане, формування і подальший розвиток такої ключової компетентності пов'язаний із рівнем рефлексії, особистісними рисами та стереотипами поведінки, а також залежить від особливостей педагогів.

У підготовці майбутніх педагогів з метою формування в них толерантності до невизначеності рекомендується використовувати такі педагогічні стратегії: цілеспрямоване створення ситуацій невизначеності, постановка відкритих запитань, занурення у незнайомі ситуації й освітні середовища, а також розвиток таких властивостей як то сміливість, допитливість і наполегливість [16; 17; 18].

Підсумуємо: толерантність до невизначеності слід розглядати і як ключовою компетентність, формування якої здійснюється під час професійної

підготовки, і як особистісною рисою. Вона є результатом цілеспрямованого педагогічного впливу, що підвищує професійну ефективність і стійкість педагогів в умовах невизначеності.

У професійній діяльності педагога толерантність до невизначеності пов'язана з іншими його ключовими компетентностями, зокрема здатністю до саморегуляції, організації власної діяльності та управління ресурсами в нестабільних умовах та ситуаціях. Однією із таких компетентностей є самоменеджмент, оскільки сучасний освітній процес, зумовлений частими змінами і непередбачуваними викликами, потребує від педагога не лише стійкості, а й уміння гнучко планувати і адаптувати свою професійну діяльність.

Все частіше педагоги визнають відсутність або недостатність вміння організовувати та розподіляти свою роботу і час. Проблема самоменеджменту в професійній діяльності педагога актуалізується у зв'язку з нестабільністю графіку освітнього процесу (повітряні тривоги, неможливість проведення повноцінного заняття у безпечному місці, відсутність або перебої з мережею інтернет, перенесення занять на інший час та інше) [19]. Такі умови невизначеності вимагають від педагога постійно змінювати свій графік роботи, вносити корективи. Педагог має розвивати навички організації власної професійної діяльності за умови системи організаційної підтримки з боку керівництва закладу освіти.

Важливим у підтримці педагогів, їх адаптації слугує організація освітнього консалтингу та особливостей надання консалтингових послуг в закладах освіти в умовах невизначеності [3]. Як зазначає З. Рябова, в умовах невизначеності продуктивність життєдіяльності й розвиток освітнього закладу можлива за рахунок трансформацій засобів і способів взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу. Як наслідок система управління закладом зазнає трансформацій і змінює напрямок у бік адаптивної моделі функціонування [3].

У ракурсі зазначеного цікавим є підхід вітчизняних дослідників (О. Боднар і М. Шкода) у побудові структури «адаптивного самоменеджменту»,

який трактується ними як «вид самоменеджменту, що характеризується здатністю педагога до емоційної регуляції та самоусвідомлення, включає уміння до ефективної адаптації в управлінні освітнім процесом, у прийнятті рішень як результату гнучкого реагування на змінні умови, у налаштуванні власної адаптивної поведінки для отримання максимальної продуктивності та добробуту учителя» [20, с. 7-8]. Ключовими складниками адаптивного самоменеджменту педагога є: self-тайм менеджменту; інформаційно-цифровий самоменеджмент; самоменеджмент самоосвіти та саморозвитку; самоменеджмент особистого бренду; маркетинговий самоменеджмент; фінансовий самоменеджмент; самоменеджмент EQ; самоменеджмент фізичного стану здоров'я, які формуються на адаптивному підході [20, с. 8].

Як зазначалось вище, адаптаційний процес професійної діяльності педагога в умовах невизначеності буде успішним, якщо педагог буде професійно розвиватися, оволодівати необхідними soft skills (критичне мислення, адаптивність, креативність, комунікабельність, емоційний інтелект для ефективної роботи в нестабільних умовах), формувати толерантність до невизначеності, проявляти емоційну стійкість. Проте все це можливо, якщо будуть забезпечені в освітньому середовищі закладу відповідні умови на основі: ресурсно-орієнтованого підходу (здійснюється відповідний розподіл ресурсів і підтримка), сильної корпоративної культури та ефективної комунікації між співробітниками закладу, системи заходів (тренінги, коучинг) для підтримки перебігу адаптаційного процесу в умовах невизначеності, реалізація гнучкої кадрової політики в закладі.

З огляду на все зазначене вище, постає питання щодо дотримання педагогом балансу у професійній діяльності в умовах невизначеності та його відповідальністю за якість освіти в контексті сталого розвитку.

Результати проведеного теоретичного аналізу наукових публікацій (О. Дубініна, Т. Волкова, О. Ігнатюк, Л. Зінченко, О. Олексієнко, M. Riadi, B. Biyanto, B. Prasetya, A. Weinberger та ін.) свідчать про те, що поняття «професійна відповідальність педагога» розкривається через призму

професіоналізму, професійної компетентності, педагогічної етики, саморозвиток, рефлексію власної діяльності, дотримання певних встановлених стандартів тощо. Вона передбачає прийняття педагогом обґрунтованих рішень щодо своєї професійної діяльності та готовність нести відповідальність за результати та наслідки.

У контексті нашого дослідження професійна відповідальність педагога за якість освіти як стратегічного напрямку сталого розвитку охоплює етичні, компетентні та особистісні аспекти, які визначають здатність педагога забезпечувати високий рівень організації та реалізації освітнього процесу в умовах невизначеності. Згідно досліджень, проведених закордонними науковцями, вона містить у собі не лише дотримання професійних стандартів і педагогічної етики, а й активне впровадження інноваційних методик, використання сучасних технологій та створення інклюзивного освітнього середовища, що сприяє розвитку критичного мислення учнів [21; 22; 23,].

Професійну відповідальність педагога класифікують на такі види: етичну (дотримання моральних норм), правову (виконання законодавчих вимог), педагогічну (якість навчання та виховання) та соціальну (вплив на суспільство) [23; 24]. Механізмами формування професійної відповідальності педагога за якість освіти в умовах невизначеності можна назвати: участь у програмах підвищення кваліфікації, самостійне ухвалення рішень та прояв лідерства у впровадженні змін та інновацій, рефлексію власної професійної діяльності, підтримка з боку адміністрації та професійної педагогічної спільноти та інше.

Цікавою з точки зору зазначеної проблематики є запропонована М. Cochran-Smith концепція «розумної професійної відповідальності педагога» як частину альтернативи домінуючим моделям підзвітності в педагогічній освіті, що базуються на аудиті [25].

Отже, узагальнення і систематизація результатів теоретичного аналізу уможлиблює стверджувати, що професійна відповідальність педагога в умовах невизначеності набуває особливої актуальності в контексті забезпечення якості освіти як стратегічного напрямку сталого розвитку. Сучасне розуміння цього

феномена виходить за межі формального дотримання стандартів і нормативів, охоплюючи широкий спектр етичних, компетентнісних і особистісних складників професійної діяльності педагога.

Професійна відповідальність трактується як готовність педагога в різноманітних ситуаціях ухвалювати обґрунтовані рішення, нести зобов'язаність (підзвітність) за їх результати, наслідки та вплив на освітнє середовище і освітній процес, а також як здатність забезпечувати сталу якість навчання в умовах мінливості та нестабільності. У межах сучасних наукових підходів цей феномен розглядається дослідниками як багаторівневе утворення, що включає етичний, правовий, педагогічний і соціальний складники.

До чинників, які впливають на ефективне формування професійної відповідальності педагога, її підтримку з боку адміністрації освітнього закладу, можна віднести: участь педагогів у програмах професійного розвитку, розвиток критичного мислення та рефлексія, прояв лідерства у впровадженні інновацій в освітній процес, а також здатність до адаптації та самоменеджмент.

Актуальним є і концептуальне осмислення професійної відповідальності крізь призму альтернативних моделей педагогічної підзвітності, зокрема в контексті ідеї «розумної професійної відповідальності» [25], яка протиставляється жорстким аудиторським моделям контролю, і орієнтована на розвиток автономії, інноваційності та педагогічної рефлексії.

Таким чином, професійна відповідальність педагога в умовах невизначеності постає як ключова умова забезпечення якості освіти, що вимагає регламентів із зовні, а й глибоко усвідомленого внутрішнього ставлення до професійної ролі як педагога, її соціальної значущості та впливу на суспільний розвиток.

Висновки. Поручена нами проблематика – професійна діяльність педагога в контексті сталого розвитку: між невизначеністю й відповідальністю за якість освіти, виявилася міждисциплінарною. Розкриття основних положень і понять вимагало звернення до наукових публікацій вітчизняних та закордонних дослідників з різних галузей знань.

Згідно результатів проведеного теоретичного аналізу з'ясовано, що в умовах невизначеності професійна діяльність педагога набуває нових смислів і функціонального навантаження в контексті реалізації цілей сталого розвитку, зокрема забезпечення якості освіти. У сучасному світі, що характеризується постійними соціальними, політичними, екологічними та цифровими трансформаціями, педагог стає не лише виконавцем освітніх функцій, а й активним агентом змін, здатним забезпечити сталість і якість освіти в умовах кризи. В умовах невизначеності педагог має постійно «приймати виклик» для здійснення змін, впровадження інновацій, оволодіння новими знаннями тощо.

Зміна умов професійної діяльності педагогів в умовах пермакризи вимагає оновлення підходів до їх підготовки, підтримки та супроводу [26]. Ці зміни містять у собі трансформацію освітнього процесу, перехід до змішаних та дистанційних форм навчання, а також упровадження інноваційних технологій та цифрових ресурсів, зокрема з інструментами штучного інтелекту.

З'ясовано, що ключовими чинниками, які мають вплив на якість освіти як стратегічної цілі сталого розвитку в умовах невизначеності є професійна компетентність і адаптивність педагога, його спроможність постійно і системно професійно розвиватися, що уможливорює ефективно організовувати освітній процес у будь-яких ситуаціях, технологічно вдосконалюватися, зокрема оволодівати новими цифровими ресурсами, а також вміти організовувати власний час – тримати баланс між робочим часом і відпочинком, збереження свого професійного здоров'я тощо.

Серед ключових компетентностей, що забезпечують ефективну професійну діяльність педагога в умовах невизначеності назвемо такі як: толерантність до невизначеності, психологічна гнучкість, емоційна стійкість, саморегуляція, здатність до самоменеджменту та здатність до використання цифрових технологій в освітньому процесі.

Однією з таких компетентностей, якою має володіти сучасний педагог, і яка є по суті основним складником його професійної стійкості, дослідники називають толерантність до невизначеності. Формування і подальший розвиток

зазначеної компетентності відбувається у взаємозв'язку з іншими soft skills, і має бути цілеспрямованим предметом професійної підготовки майбутніх педагогів в закладах вищої освіти. Формуванню цієї якості сприяють педагогічні стратегії, орієнтовані на занурення у ситуації невизначеності, розвиток рефлексії, гнучкості мислення та адаптивності. Толерантність до невизначеності слід розглядати педагогові як індивідуальний механізм адаптації в умовах нестабільності.

Як свідчать результати теоретичного аналізу сучасних досліджень закордонних авторів, у центрі сучасної педагогічної практики опиняється таке поняття як «професійна відповідальність педагога». Науковця розкривають її як інтегровану характеристику професіоналізму, що охоплює етичний, правовий, педагогічний та соціальний виміри. В умовах невизначеності вона передбачає усвідомлену готовність педагога ухвалювати рішення, забезпечувати якість освіти та нести відповідальність за його наслідки та результати.

Для забезпечення якості освіти в умовах невизначеності педагог має швидко адаптуватися до змін. Тому професійна діяльність педагога повинна підтримуватися не лише на індивідуальному, а й на інституційному рівні. Ефективний менеджмент в освітньому закладі має передбачати створення інноваційного, забезпеченого необхідними ресурсами середовища з високим рівнем розвитку корпоративної культури, комунікації та підтримки, що є критично важливим для забезпечення якості освіти як стратегічного напрямку сталого розвитку. Також важливим у цьому процесі є наявність адаптивного самоменеджменту. Зазначені чинники є запорукою пролонгованої адаптації педагога до змін, особливо в умовах реформ, криз і зовнішніх загроз, зокрема пандемії та війни.

Підсумовуючи, зазначимо, що забезпечення якості освіти в умовах невизначеності неможливе без переосмислення професійної ролі педагога, розвитку його відповідальності, адаптивності та здатності діяти в постійно змінюваних умовах. Такий підхід відповідає трансформаційній функції освіти в контексті глобальних викликів і цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Барсукова О. Англійський словник назвав головне слово 2022 року. У шортлисті є «Київ». *Українська правда*. 2022. 1 листоп. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/11/1/251093/> (дата звернення: 09.07.2025).
2. Семиченко В., Артющина К. Проблема невизначеності у теорії та практиці вищої школи. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія* : зб. наук. праць Київ : Національний авіаційний університет, 2019. Вип. 2(15). С. 141–152.
3. Рябова З. В. Консалтинг в закладах освіти в умовах невизначеності. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Педагогіка*. 2022. № 13(25).
4. Цюра С., Гуменюк О., Єфремова О. Розвиток soft skills педагога: толерантність до невизначеності та мислення в умовах нестабільності. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2022. Вип. 36. С. 193–205.
5. Lange J., Burroughs-Lange S. Professional Uncertainty and Professional Growth: A Case Study of Experienced Teachers. *Teaching and Teacher Education*. 1994. Vol. 10. P. 617–631. DOI: [https://doi.org/10.1016/0742-051X\(94\)90030-2](https://doi.org/10.1016/0742-051X(94)90030-2).
6. Gideon I., Dishon G., Vedder-Weiss D. Pedagogical and epistemic uncertainty in collaborative teacher learning. *Teaching and Teacher Education*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103808>.
7. Starrett E., Firetto C., Jordan M. Navigating sources of teacher uncertainty: exploring teachers' collaborative discourse when learning a new instructional approach. *Classroom Discourse*. 2022. Vol. 14. P. 45–68. DOI: <https://doi.org/10.1080/19463014.2021.2013266>.
8. Atlas S. *ChatGPT for higher education and professional development: A guide to conversational AI*. Digital Commons at URI. 2023. URL: https://digitalcommons.uri.edu/cba_facpubs/548 (дата звернення: 09.07.2025).
9. Demianchuk M., Bodnaruk I. Digitalization of Education as a Vector of Training of Specialists in the XXI Century. *Viae Educationis*. 2022. № 4. P. 74–81.
10. Bauman Z. *Liquid modernity*. John Wiley & Sons, 2013. 240 p.

11. Giddens A. Modernity and self-identity. In *Social theory re-wired*. Routledge, 2023. P. 477–484.
12. Beck U. Risk society. In *Essential concepts of global environmental governance*. 2014. P. 178.
13. Дзюба Т. М. Професійне здоров'я особистості в умовах невизначеності та суспільних викликів. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. Вип. 3. С. 20–25.
14. Жигаренко І. Є. Соціально-психологічні ефекти особистісно-професійної адаптації фахівців соціономічного профілю. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2020. Вип. 3 (53). С. 217-223.
15. Tsyura S., Humenyuk O., Yefremova O. Development of educators' soft skills: tolerance to uncertainty and thinking in conditions of instability. *Visnyk of the Lviv University. Series Pedagogics*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.30970/vpe.2022.37.11658>.
16. Lazarus M., Gouda-Vossos A., Ziebell A., Parasnis J., Mujumdar S., Brand G. Mapping Educational uncertainty stimuli to support health professions educators' in developing learner uncertainty tolerance. *Advances in Health Sciences Education*. 2024. Vol. 30. P. 259–280. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10459-024-10345-z>.
17. Reis-Dennis S., Gerrity M., Geller G. Tolerance for Uncertainty and Professional Development: a Normative Analysis. *Journal of General Internal Medicine*. 2021. Vol. 36. P. 2408-2413. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11606-020-06538-y>.
18. Stephens G., Lazarus M. Twelve tips for developing healthcare learners' uncertainty tolerance. *Medical Teacher*. 2024. Vol. 46. P. 1035-1043. DOI: <https://doi.org/10.1080/0142159X.2024.2307500>.
19. Гнезділова К. М., Терентьєва Н. О. Особливості професійної діяльності викладача закладу вищої освіти в умовах невизначеності. *Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в умовах*

невизначеності: матеріали наук.-практ. семінару з міжнар. участю (Миколаїв, 25.04.2024). Черкаси : ФОП Чабаненко Ю.А., 2024. С. 26–28.

20. Боднар О., Шкода М. Adaptive self-management as a factor in ensuring the effective performance of teachers in the face of change. *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*. 2024. № 19(37). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-19\(37\)-01](https://doi.org/10.33296/2707-0255-19(37)-01).

21. Riadi M., Biyanto B., Prasetya B. The Effectiveness of Teacher Professionalism in Improving the Quality of Education. *KnE Social Sciences*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.18502/kss.v7i10.11253>

22. Nurjanah N., Zuhri Z., Afriani G., Cahyono D. Analysis of the Role of Professional Teacher Education in Improving the Quality of Learning in Secondary Schools. *Journal of Pedagogi*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.62872/yw5jk542>

23. Wen J. Ethical Exploration of Teacher Professional Ethics and Education Quality Assurance. *Journal of Higher Education Teaching*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.62517/jhet.202415549>

24. Nailah C., Afifa M. Komitmen Guru Profesional di Era Society 5.0. *Jurnal Pedagogik Pendidikan Dasar*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.17509/jppd.v9i1.41774>

25. Cochran-Smith M. Rethinking teacher education: The trouble with accountability. *Oxford Review of Education*. 2021. Vol. 47, no. 1. P. 8–24.

26. Гнезділова К. М., Касярум С. О. Нові орієнтири професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах невизначеності. *Науково-інформаційний супровід професійної підготовки фахівців в кризових умовах* : матеріали II наук.-практ. семінару (20 берез. 2025 р., м. Київ) / відп. ред. і укл. Н. О. Терентьева. Київ : Вид-во НУБіП України, 2025. С. 63–67.